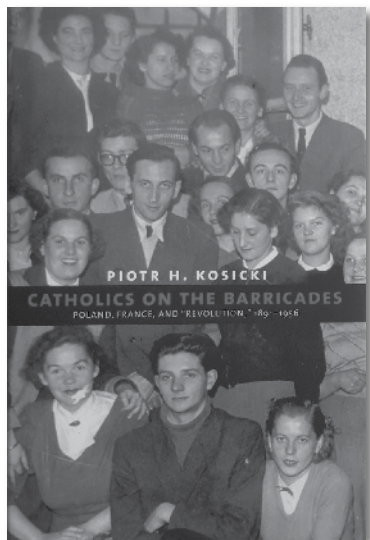

Piotr Kosicki, *Catholics on the Barricades: Poland, France, and »Revolution«, 1891–1956.*

New Haven, CT: Yale University Press, 2018, xxviii + 392 strani.

Monografija *Catholics on the Barricades: Poland, France, and »Revolution«, 1891–1956* je pripoved o moči idej, ki potujejo tudi tedaj, ko režimi odvzamejo potne liste. Njen avtor, Piotr H. Kosicki, ameriški zgodovinar poljskega rodu, na nekaj več kot tristo straneh odstira filozofske in osebne povezave med poljskimi in francoskimi katoliškimi intelektualci v obdobju od konca 19. stoletja do zloma stalinizma na Poljskem. Glavnina knjige je posvečena transnacionalnemu prehajanju idej v času hladne vojne, a njena izstopajoča odlika je, da avtor evropski intelektualni prostor vseskozi dojema kot celoto. Izbrani ideji – personalizmu – sledi preko tradicionalno zakoličenih mejnikov v času in prostoru: preko obeh svetovnih vojn in preko železne zavese.

Rdečo nit poljsko-francoskih idejnih izmenjav Kosickemu predstavlja personalizem, filozofska smer, ki poudarja t. i. človeško osebnost kot duhovno bistvo resničnosti. Oblikovala se je v drugi polovici 19. stoletja kot odziv na modernizacijo sveta in vzpon novih ideologij, kot sta bila nacionalizem in komunizem. Personalisti so poudarjali pomen človeškega dostojanstva in socialne pravičnosti, mednje pa so se prištevali številni katoliški misleci, ki jih je prelomna papeška enciklika *Rerum novarum* iz leta 1891 spodbudila, da so na osnovi naukov Tomaža Akvinskega začeli iskati pot do katoliške duhovne preнове in pravičnejše družbe.

Katoliško personalistično vrenje je bilo ob prelomu stoletja najmočnejše v Franciji, kjer so se šolali številni poljski katoliki. Ti so se na Poljsko, ki je bila po prvi svetovni vojni zopet umeščena na evropski zemljevid, vrnilo predani tomistični družbeni obnovi. Kosicki opozori na filozofska dela in posameznike, ki so v obdobju med obema vojnama omogočili širitev francoske personalistične misli na Poljsko, ob tem pa ugotavlja, da poljski personalizem ni bil zgolj derivat francoskega, saj so ga zaznamovale številne poljske specifičnosti, zlasti integralni nacionalizem in antisemitizem. V medvojnem obdobju je imel največji vpliv na poljske katoliške kroge francoski personalist Jacques Maritain, eden od vodilnih intelektualcev modernega katolicizma, medtem ko je travmatična izkušnja druge svetovne vojne mladi generaciji poljskih katolikov približala misel njegovega učenca Emmanuela Mouniera. Ta se je, v nasprotju s svojim učiteljem, med vojno približal ideji radikalne družbene preнове. Verjel je v kompatibilnost katoliških in socialističnih interesov in njegova misel je ustvarila temelj za nov personalistični pristop h katoliški politiki – krščanski socializem.

Številni mladi poljski katoliki so po letih skrivnega prebiranja Mounierevih besedil iz vojne izšli prepričani, da lahko v prihajajoči »revoluciji« kot katoliki odigrajo svojo vlogo. Avtor v nadaljevanju knjige spretno prikaže, kako so se poljski intelektualci na straneh treh povojnih katoliških revij – *Dziś i Jutro*, *Tygodnik Powszechny* in *Tygodnik Warszawski* – spraševali, kako naj svoj katoliški projekt prilagodijo novi komunistični realnosti. *Tygodnik Warszawski* je odprto podprl ideje poljske krščanske demokracije in zato kmalu podlegel pritiskom komunistične cenzure, medtem ko je krakovski *Tygodnik Powszechny*, zvest tomistični misli in Maritainovemu personalizmu, spretno služil kot forum za kulturne, intelektualne in verske debate vse do leta 1953, ko je bil utišan.

Največ pozornosti v svoji pripovedi je Kosicki namenil krogu intelektualcev, ki so se zbrali okoli revije *Dziś i Jutro* in zavzeli stališče, da je družbeno pravičnost mogoče doseči le z dobršno mero političnega realizma. Odločili so se za sobivanje s komunistično oblastjo, spletili tesne stike z Mounierem in njegovo revijo *Espirit* ter prevzeli idejo krščanskega socializma. *Dziś i Jutro* je vodil Bolesław Piasecki, spreobrnjen fašist z izjemno karizmo, ki mu je v svoj krog uspelo pritegniti številne mlade katoliške intelektualce – med drugimi Tadeusza Mazowieckega, ki je po padcu komunizma na Poljskem leta 1989 zasedel položaj premierja. S spretnim prepletom analize idejnih vplivov in biografskih dejstev Kosicki prikaže, da je mladim katoliškim radikalcem revija *Dziś i Jutro* predstavljala organizacijski pristan, kjer so lahko javno izrazili svojo religioznost in tudi željo po sodelovanju v »poljski revoluciji«.

Avtor med pripovedjo kot pomemben del poljskega krščanskega socializma identificira dva elementa – protinemški sentiment in mirovniški aktivizem, ki jima je uspelo ustvariti prostor za sodelovanje med katoliki in marksisti. Večji del Poljakov, ne glede na svojo ideološko ozadje, je iz vojne izšel s trdno protinemško držo, ki jo je po vojni dodatno okrepilo nerešeno vprašanje zahodne poljske meje. Protinemški sentiment je torej deloval kot družbeno vezivo in »Nemci so zamenjali predvojne Jude kot tarča poljskega katoliškega gneva« (str. 160). S protinemškimi stališči svojih poljskih kolegov so se zlahka poistovetili tudi francoski katoliški intelektualci, nemško vprašanje pa je obema stranema ponudilo dodatno stično točko v okviru prizadevanj za svetovni mir. Kosicki prepričljivo pokaže, kako je mirovniški aktivizem poljske katoliške intelektualce postavil na mednarodni oder, kjer so marksizmu naklonjene katolike (neuspešno) želeli povezati v krščansko-socialistično internacionalo, ki bi segala na obe strani železne zaves. Ob tem so svojo domovino poskušali prikazati kot popoln laboratorij za družbeno pravičnost in mnogi francoski katoliški radikali so v svoji idealistični naivnosti bili pripravljeni sprejeti podobo Poljske kot katoliške države na pragu marksistične revolucije, ki ima edinstveno priložnost spraviti katolicizem s komunizmom.

Krog revije *Dziś i Jutro* je iz svojih mednarodnih povezav črpal moč za politične igre s poljskim političnim vodstvom, a avtor ne skriva, da je v domači politiki imel le omejen vpliv. Mladi katoliški radikali so si zadali nalogo, da na temelju personalistične misli marksizem pokristjanijo od znotraj, a so se pri tem prepogosto morali ukloniti

zunanjim pritiskom, zato so od leta 1951 naprej njihova besedila zvenela, kot da bi marksisti eksperimentirali s katolicizmom, in ne obratno. Gibanje Piaseckega, ki je sčasoma postalo nekakšen posrednik med poljskim stalinističnim vodstvom in cerkveno hierarhijo, se je tako izkazalo za trojanskega konja poljskega katolicizma.

Poljska komunistična oblast je leta 1953 sprožila nov val represivnih ukrepov nad katoliško cerkvijo. Ko so vodilni posamezniki revije *Dziś i Jutro* tiho opazovali aretacije najvišjih cerkvenih dostojanstvenikov, se je del mladih katoliških radikalcev, z Mazowieckim na čelu, začel počasi odmikati iz njihovega kroga. Pridružili so se poljskim zagovornikom Maritainove vizije modernega katolicizma z demokratičnimi prvini, se po padcu stalinizma na Poljskem vpeli v resen dialog z marksističnimi revizionisti in v sledečih desetletjih, kot Kosicki skicira v epilogu knjige, s svojimi idejami utrli pot dialogu in solidarnosti ter tako prispevali k padcu komunizma v vzhodni Evropi.

Catholics on the Barricades postreže s skoraj nepreglednim številom akterjev (na začetku knjige je več kot dobrodošel seznam, kjer so na kratko predstavljeni najpomembnejši posamezniki) in pod peresom manj veččega pisca bi se tako kompleksno in ambiciozno zastavljena pripoved lahko kaj hitro spremenila v kaotično zbirko biografskih zapisov. A Kosicki se lahkotno sprehaja med Poljsko in Francijo ter ob tem izvrstno prikaže, kako je na posameznike in njihov svetovnonazorski pogled vplival preplet življenjskih izkušenj, idejnih tokov in duha časa. Ob tem se opira na številna filozofska dela, periodiko, korespondence, dnevniške zapise, spomine in gradivo iz poljskih in francoskih arhivov. Kot bralka sem pogrešala le eno stvar – avtor ob omembah mladih poljskih katolikov pogosto deklarativno piše o »moških in ženskah«. Vendar omenjenih žensk, razen na naslovni fotografiji, kjer več kot polovica nasmejanih obrazov uredniškega odbora ene od lokalnih poljskih katoliških revij pripada ženskam, v knjigi ne srečamo, medtem ko njihova – morda upravičena – odsotnost ni pojasnjena.

Monografija *Catholics on the Barricades* vsekakor predstavlja navdihujoče branje za vse, ki želijo evropske intelektualne tokove med vzhodom in zahodom hladne vojne ugledati v doslej neznanu luči. V njej Kosicki na izviren način potrди, da je vsaka ideja, tudi personalizem, spreminjajoč se koncept, ki lahko svoje privržence vodi po različnih poteh in jih pripelje na povsem nepredvidene destinacije.

Maja Lukanc